

Nr 44.

Ankom till riksdagens kansli den 4 juni 1943 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 20 oktober 1939 (nr 732) med särskilda bestämmelser angående tillfällig vattenreglering.

Genom en den 14 maj 1943 dagtecknad proposition, nr 253, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, har Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

L a g

om ändring i vissa delar av lagen den 20 oktober 1939 (nr 732) med särskilda bestämmelser angående tillfällig vattenreglering.

Härigenom förerdras, att 4, 7, 8, 12 och 13 §§ lagen den 20 oktober 1939 med särskilda bestämmelser angående tillfällig vattenreglering skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

4 §.

Fiskeavgift skall utgå enligt vad i 2 kap. 10 § vattenlagen sägs, om vattenregleringen kan antagas medföra avsevärt men för fisket. Avgiften skall erläggas för tiden från och med det halvår, då tillståndet först tages i anspråk. Tages enligt — — — äga tillämpning.

7 §.

Kan vattenregleringen antagas medföra avsevärt men för bygden eller är den båtnad, som vinnes, av stor betydelse, skall avgift för ändamål, som angives i 4 kap. 15 § andra punkten vattenlagen, utgå för företaget med skäligt belopp, minst två tusen och högst femton tusen kronor för år, från och med det halvår, då tillståndet först tages i anspråk. Om indrivning och användning av sådan avgift meddelar Konungen närmare bestämmelser.

I övrigt skola bestämmelserna i 4 kap. 1—12 och 14—16 §§ vattenlagen ej äga tillämpning.

8 §.

Vattendomstolen äger, där det kräves för att undvika dröjsmål med vattenregleringen, vid meddelande av tillstånd därtill uppskjuta prövningen av

uppkomna ersättningsfrågor till senare tidpunkt. Kan det antagas, att sakägare kommer att lida skada eller intrång som medför svårighet för honom att vinna sin utkomst eller att fullgöra honom åvilande förpliktelser, skall dock ersättning till honom helt eller delvis fastställas på förhand. Vattendomstolen må ock eljest, i avbidan på närmare utredning, utdöma belopp, som med hänsyn till omständigheterna kan anses skäligt, i avräkning på den ersättning som slutligen bestämmes. I övrigt skall vattenrättsdomaren tillse, att ersättning bestämmes så snart ske kan.

Ersättning, som — — — därtill äro.

Vattendomstolens beslut i ersättningsfråga skall, såframt sökanden begagnat sig av tillståndet till vattenreglering, omedelbart gå i verkställighet som om det vunnit laga kraft, där ej annorlunda förordnas. Vad som i enlighet med vattendomstolens beslut nedsatts hos Konungens befallningshavande eller guldits i annan ordning må ej återkrävas.

Anspråk på ersättning för skada eller intrång som icke av vattendomstolen förutsetts skall, för att kunna upptagas till prövning, anmälas hos vattenrättsdomaren inom fem år från det tiden för tillståndet eller, om nytt tillstånd meddelas, tiden därför gått till ända. Där så finnes lämpligt, äger vattenrättsdomaren utse särskild person att å hans vägnar mottaga framställningar om sådan ersättning. Sålunda utsett biträde skall inom tid, som vattenrättsdomaren bestämmer, insända inkomna framställningar till vattenrättsdomaren och, där så lämpligen kan ske, föreslå de ersättningsbelopp som han anser böra utgå. Efterföljes tillfällig reglering enligt denna lag av reglering enligt vattenlagen, må anspråk med anledning av den förra regleringen framställas inom den tid som bestämmes enligt 2 kap. 24 § vattenlagen. Anmälan om ersättningsanspråk skall göras skriftligen och i två exemplar. Vattendomstolen skall i sitt utslag erinra om vad skadelidande har att iakttaga.

Jämväl fastställandet av avgift som avses i 4 § första stycket eller 7 § första stycket må av vattendomstolen uppskjutas till lämplig tidpunkt.

12 §.

Vad i — — — lider skada.

Bestämmelserna i 11 kap. 37 § vattenlagen om delgivning av kungörelsen i målet skola ej äga tillämpning, med mindre vattenrättsdomaren finner erforderligt att delgivning äger rum.

Vattenrättsdomaren skall i mål som avses i denna lag jämväl underrätta Konungens befallningshavande.

13 §.

Befogenhet, som — — — denna lag.

Vid tillämpning — — — en vecka.

Säkerhet som — — — säkerhet ställas.

Avgift som — — — i målet.

Beträffande ersättning till sådant biträde som avses i 8 § fjärde stycket skall vad i 11 kap. 97 § vattenlagen stadgas i avseende å gottgörelse till sakkunnigt biträde åt vattendomstolen äga motsvarande tillämpning.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1943.

Vad i 4 § första stycket och 7 § första stycket stadgas skall, ändå att tillstånd meddelats före nya lagens ikraftträdande, gälla med avseende å tiden efter ikraftträdandet; och åligge det vattendomstolen att upptaga frågan om avgifts fastställande, när så lämpligen kan ske.

Jämväl bestämmelserna i 8 § skola gälla, där tillstånd meddelats före lagens ikraftträdande. Vad i tredje stycket stadgas skall dock, där beslut om ersättning meddelats tidigare, ej gälla i vidare mån än som följer av 9 kap. 67 § vattenlagen. Ej heller skall den tid för anmälan av ersättningsanspråk, som i fjärde stycket stadgas, tillämpas, där förut stadgad tid gått till ända före nya lagens ikraftträdande.

Är fråga om förlängning av tillstånd, som meddelats före nya lagens ikraftträdande, på väsentligen oförändrade villkor, skall vad i 4 kap. 13 § vattenlagen stadgas ej äga tillämpning.

Beträffande de skäl, som åberopats till stöd för det genom propositionen framlagda förslaget, får utskottet, i den mån redogörelse därför icke kommer att lämnas här nedan, hänvisa till propositionen.

Gällande bestämmelser.

Genom lag den 20 oktober 1939 infördes med anledning av stormaktskrigets utbrott vissa särskilda bestämmelser angående tillfällig vattenreglering. Enligt 1 § i denna lag äger Konungen vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden för viss tid eller tills vidare förordna, att lagen skall äga tillämpning. Förordnande må dock under tid då riksdagen är samlad ej meddelas utan dess samtycke. I annat fall kräves för att det fortfarande skall gälla, att det godkännes av nästföljande riksdag. I samband med lagens utfärdande har Kungl. Maj:t med riksdagens samtycke genom särskild kungörelse meddelat dylikt förordnande att gälla tills vidare.

Enligt 2 § i 1939 års lag må — utan hinder av vad i 2 kap. 3 § första stycket vattenlagen stadgas — för bättre utnyttjande av vattenkraft tillstånd meddelas till tillfällig reglering av avrinningen ur sjö eller annan vattensamling eller i vattendrag, därest sådan åtgärd prövas ur allmän eller enskild synpunkt medföra fördel som väsentligt överväger därmed förenade olägenheter. Tillståndet gives av vattendomstol och skall enligt 3 § i 1939 års lag meddelas för viss tid, högst tre år. Efter framställning därom äger vattendomstolen ändra övriga villkor för tillståndet eller föreskriva nya villkor, när det finnes påkallat.

Beträffande villkoren för vattenregleringen i övrigt stadgas i 4 § bl. a., att fiskeavgift ej skall utgå. För skada och intrång genom vattenregleringen skall ersättning utgå enligt 9 kap. vattenlagen. För icke tillgodogjord vattenkraft, som på grund av 1939 års lag tillfälligt tages i anspråk, behöver dock i regel ersättning ej lämnas.

Vad i 3 kap. vattenlagen är stadgat om vattenreglering med tvångsdelaktighet skall jämlikt 6 § i 1939 års lag icke äga tillämpning på tillfällig reglering, men är regleringen uppenbart till nytta för annan som utnyttjar vattenkraft är denne dock pliktig att lämna skäligt bidrag till kostnaden för regleringen.

Bestämmelserna i 4 kap. vattenlagen om särskilda villkor beträffande större vattenkraftanläggningar och vattenregleringar skola enligt 7 § i 1939 års lag icke äga tillämpning. Någon regleringsavgift utgår således icke och bestämmelserna i 4 kap. 13 § vattenlagen om Konungens prövningsrätt i vissa fall gälla ej.

I processuellt hänseende stadgas i 8 §, att vattendomstolen, där det kräves för undvikande av dröjsmål med vattenregleringen, äger att vid meddelande av tillstånd därtill uppskjuta prövningen av uppkomna ersättningsfrågor till senare tidpunkt. Kan det antagas, att någon sakägare kommer att lida skada eller intrång, som medför svårighet för honom att vinna sin utkomst eller att fullgöra honom åvilande förpliktelser, skall dock ersättning till honom helt eller delvis fastställas på förhand.

I övrigt stadgas bl. a. i 12 § andra stycket i 1939 års lag, att bestämmelserna i 11 kap. 35—37 §§ vattenlagen om underrättelser till kammarkollegiet och lantbruksstyrelsen samt om delgivning av kungörelsen i målet ej skola äga tillämpning beträffande tillfällig vattenreglering.

Beträffande tillkomsten av 1939 års lag må erinras, att *vattenfallsstyrelsen* och *svenska vattenkraftföreningen* efter stormaktskrigets utbrott i skrivelse till Konungen den 9 september 1939 hemställde om utarbetande av förslag till en författning som vid krig eller krigsfara medgäve ett förenklat och snabbt förfarande vid behandlingen inför vattendomstolarna av ansökningar i vattenregleringsmål.

Styrelsen och föreningen förklarade, att de i rådande krisläge ansett sig böra undersöka, i vilken omfattning särskilda åtgärder till tryggande av landets krafförsörjning kunde anses vara påkallade och lämpliga. Erfarenheten hade givit vid handen, att genom skapande av nya eller utökande av redan befintliga regleringsmagasin väsentligt ökade möjligheter kunde vinnas i detta avseende. En mångfald dylika regleringsföretag hade redan genomförts. Andra vore under utredning eller domstolsbehandling eller kunde utan vidlyftigare utredningar och med relativt små medel genomföras. För att dessa möjligheter under krisläget skulle kunna utnyttjas, erfordrades emellertid en författning om ett förenklat och snabbare förfarande än det ordinarie förfarandet enligt vattenlagen.

Vidare anfördes en del exempel till utredning om de värden det gällde och den betydelse för minskad kolåtgång som det föreslagna förfarandet kunde innebära.

Över denna skrivelse inhämtades utlåtanden av åtskilliga myndigheter, vilka samtliga tillstyrkte eller lämnade framställningen utan erinran. Dåvarande vattenrättsdomaren greve H. A. Hamilton upprättade i samband härmed en promemoria angående det närmare innehållet av den författning som eventuellt borde utfärdas.

Sedan lagförslag upprättats i ämnet, anförde chefen för justitiedepartementet vid remiss av förslaget till lagrådet den 22 september 1939 — efter att ha redogjort för vad i ärendet förekommit — att av den lämnade redogörelsen framginge, att genom införande av möjlighet att snabbt vidtaga åtgärder för ökat tillgodogörande av vattenkraft betydande besparingar kunde göras i förbrukningen av kol och annat bränsle. Detta vore uppenbarligen av stor betydelse under rådande förhållanden. Departementschefen framhöll emellertid även angelägenheten av att den ifrågasatta lagstiftningen finge ett sådant innehåll, att icke blott det allmännas intresse utan även den enskildes rätt tryggades. Därest lagstiftningen utformades i huvudsaklig anslutning till de riktlinjer som uppdragits i förenämnda promemoria, syntes emellertid allmän eller enskild rätt icke trädas för nära. En avvägning borde liksom eljest företagas mellan nyttan av åtgärden i fråga, å ena, samt skadeverkningarna, å andra sidan, till förekommande av att tillstånd till åtgärden medgäves i andra fall än då skadan uppenbarligen vore av underordnad betydelse. Skadeverkningarna genom sådana provisoriska åtgärder som omnämndes i promemorian kunde antagas bliva mycket begränsade. Som regel kunde endast bliva fråga om åtgärder beträffande redan befintliga dammbyggnader eller om ändringar i vattenhushållningsbestämmelserna för sådana. Man syntes kunna utgå från att åtgärder, som skulle medföra varaktiga olägenheter eller som skulle vara förenade med större kostnader, icke komme att vidtagas, då här åsyftades att vinna endast en tillfällig ökning av vattenkraften.

Framställningar om lagändring.

Länsstyrelsen i Jämtlands län har i skrivelse den 19 januari 1942 hemställt, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder i syfte att åstadkomma en riktig och rättvis reglering av ersättningsfrågor i samband med de särskilt inom Jämtlands län pågående stora sjöreglerings- och kraftanläggningarna. Länsstyrelsen anförde därvid, att utnyttjandet av Indalsälvens inom Jämtlands län belägna flodområde för kraftproduktionen visat sig vara för företagarna synnerligen förmånligt ur ekonomisk synpunkt. Den utvunna kraften vore emellertid så gott som uteslutande avsedd att transporteras till och utnyttjas i sydligare trakter av landet och endast en ringa del därav skulle komma länets befolkning till godo. De fördelar, som uppstode för den bygd, där dessa stora värden uttoges, inskränkte sig i stort sett till de arbetstillfällen som bereddes befolkningen under en jämförelsevis kort byggnadstid samt till de i och för sig betydande skatteobjekt som de stora kraftverken och i viss mån även regleringsdammarna utgjorde för de särskilda kommuner dit de förlades. För bygden och länet däremot kunde några väsent-

liga fördelar av företagen eljest icke sägas uppstå. Däremot kunde genom dessa anläggningar och åtgärder i vissa avseenden stora skador och olägenheter uppkomma, vilka berörde såväl enskilda rättsägare som mera allmänna intressen liksom även den jordbrukande befolkningens och andra befolkningsgruppers trevnad och levnadsförhållanden. Inom länet hade gjorts gällande att den nuvarande lagstiftningen icke gäve tillräckliga möjligheter till beredande av ersättning och kompensation för skador av mera allmän natur. De av sjöregleringarna uppkommande direkta skadorna och olägenheterna bleve väl så småningom kompenserade, men med den utredning som föreginge tillstånden till dessa regleringar kunde man befara att de komme att medföra bestående olägenheter av större räckvidd, vilka åtminstone delvis kunde undvikas om ett mera allsidigt avvägande av olika intressen före tillståndens meddelande komme till stånd.

I skrivelse den 5 februari 1942 har länsstyrelsen därefter hemställt, bl. a., att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för sådan komplettering av 1939 års lag att de allmänna intressenas tillgodoseende säkerställdes vid tillämpningen av lagen.

Även inom *riksdagen* har under år 1942 väckts fråga om ändringar i vattenlagstiftningen, nämligen i motion av herr Hedlund i Östersund m. fl. (II: 74).

I motionen, som i allt väsentligt överensstämmer med länsstyrelsens i Jämtlands län skrivelse den 19 januari 1942, har ifrågasatts, huruvida den nuvarande lagstiftningen kunde anses på ett tillfredsställande sätt tillgodose berättigade anspråk på kompensation för de skador och olägenheter av mera allmän natur som uppstode genom vattenbyggnadsföretagen, därvid gjordes gällande att vattenlagens bestämmelser om bygdekraft och regleringsavgifter borde omarbetas.

Andra lagutskottet, som behandlade motionen, påpekade i sitt utlåtande (nr 35), att vissa i motionen berörda förhållanden syntes äga samband med 1939 års lag. Utskottet erinrade om att denna lag tillkommit för att snabbt bereda möjlighet till ökat tillgodogörande av vattenkraft och därigenom till besparingar i bränsleförbrukningen, vilket uppenbarligen vore av stor betydelse under nu rådande förhållanden. För att uppnå syftet med lagen hade däri vattenkraftintresset givits en i hög grad gynnad ställning. Så hade dock icke helt kunnat ske utan att andra allmänna och enskilda intressen i viss utsträckning kommit att sättas i efterhand. Särskilt anmärkningsvärt vore att regleringsföretag kunde komma till stånd, medförande skada och intrång å annans egendom, utan att ersättning samtidigt utdömdes, ävensom att företag som här avsåges helt befriats från vissa i vattenlagen för liknande företag stadgade förpliktelser mot det allmänna. Under förarbetena till lagen syntes man vid godtagandet av en dylik ordning ha antagit, att skadeverkningarna genom de provisoriska åtgärder som åsyftades med lagen skulle bli mycket begränsade. Därvid syntes ha förutsatts, bland annat, att åtgärder, som skulle medföra varaktiga olägenheter eller som skulle vara förenade med större kostnader, icke komme att vidtagas, då här åsyftades att vinna endast en tillfällig ökning av vattenkraften.

Utskottet framhöll härefter, att 1939 års lag åtminstone vad anginge Jämtland vunnit en i vissa hänseenden vidare tillämpning än sålunda förutsatts. Med stöd av lagen syntes man ha företagit även mera betydande regleringsåtgärder beträffande mycket stora vattenmagasin. Vissa därvid vidtagna anordningar syntes icke kunna betecknas såsom enbart provisoriska. Vederbörande intressenter syntes också utgå ifrån, att ifrågavarande regleringar skulle bliva bestående för längre tid. Under nu angivna omständigheter kunde man svårigen bortse från faran för att genom dessa regleringar kunde vållas vittgående skador av allmän och enskild natur, för vilka ersättning åtminstone tillsvidare kunde utebliva. Förhållandet vore ägnat att ingiva desto större betänkligheter som det vore ovisst, när en återgång till normala förhållanden kunde ske, och 1939 års lag alltså kunde komma att gälla under många år framåt.

Med hänsyn till vad sålunda anförts fann utskottet starka skäl tala för att de i 1939 års lag meddelade bestämmelserna angående tillfällig vattenreglering snarast gjordes till föremål för omprövning i syfte att vid dylika regleringsföretag måtte skänkas större beaktande åt motsstående allmänna och enskilda intressen utan att likväl välbehövligen nytillskott till kraftproduktionen förhindrades. I fråga om möjligheterna att få till stånd en lagändring i angiven riktning ville utskottet endast hänvisa till förslag i ämnet, vilka framlagts av vattenrättsdomaren i Norrbygdens vattendomstol i ett av denne till utskottet avgivet yttrande. Vid den närmare utredning som erfordrades för frågans lösning kunde måhända ytterligare utvägar yppa sig. Slutligen kunde i detta sammanhang påpekas, att enligt uttalande av nämnde vattenrättsdomare en mera ingående undersökning av ifrågavarande företags härlighet sannolikt skulle utvisa, att företagen väl vore i stånd både att fullgöra den naturliga skyldigheten att giva full kompensation för intrång å allmänna och enskilda intressen och att, såsom fallet vore vid motsvarande sjöregleringar enligt vattenlagen, åtminstone i någon mån låta en del av vinsten komma den av företaget berörda bygden till godo.

Efter det utskottet i sitt utlåtande jämväl behandlat frågan om utredning beträffande vattenlagens bestämmelser om bygdekraft och regleringsavgifter hemställde utskottet, att riksdagen måtte i skrivelse till Konungen anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta föranställa bl. a. om skyndsamt översyn av 1939 års lag samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda. Denna hemställan bifölls av riksdagen, som därefter avlät skrivelse i ämnet (nr 312).

Promemoria med förslag i ämnet.

På grundval av vad sålunda förekommit upprättades i justitiedepartementet en den 26 november 1942 dagtecknad *promemoria* angående ändringar i 1939 års lag med särskilda bestämmelser angående tillfällig vattenreglering. Vid promemorian var fogat förslag till lag om ändrad lydelse av 4, 7, 8, 12 och 13 §§ nämnda lag.

I promemorian anfördes till en början beträffande lagens betydelse och verkningar i allmänhet bl. a.:

Efter stormaktskrigets utbrott riktades uppmärksamheten omedelbart på olika möjligheter att minska konsumtionen av fossilt bränsle. För detta ändamål genomfördes bl. a. med största skyndsamhet den nu ifrågasvarande lagstiftningen om tillfällig vattenreglering. Då lagen hann träda i kraft redan före höstfloden år 1939, kom den redan från början att på ett synnerligen verksamt sätt bidra till en nedgång i kolkonsumtionen. Den starka begränsningen av kolimporten har nödvändiggjort, att 1939 års lag därefter under de gångna åren tagits i oavlåtlig användning. Endast med utnyttjande av de regleringsmagasin som skapats med hjälp av denna lag har det varit möjligt att fylla de krav som ställts på kraftproducenterna. Nämda regleringsmagasin ha t. ex. under vinterhalvåret 1941—1942 lämnat ett tillskott till kraftproduktionen överstigande 350 miljoner kWh eller mer än 7 % av kraftbehovet, varigenom en besvärande ransonering av kraftkonsumtionen kunnat undvikas. Svårigheterna att tillgodose kraftbehovet ha varit så mycket större som under de gångna krigsåren rått stor vattenbrist samtidigt som kraftbehovet starkt ökat.

När de åtgärder, som vid befintliga anläggningar omedelbart vidtogos med stöd av 1939 års lag, snart visade sig otillräckliga, har lagen tillämpats även i fråga om företag av större omfattning, bl. a. i Indalsälvens flodsystem. Detta har möjliggjorts av att dessa regleringar i väsentliga delar varit förberedda för ansökan om tillstånd till reglering i vanlig ordning enligt vattenlagen.

Ur nationalekonomisk synpunkt torde de företag som genomförts med stöd av 1939 års lag få anses välmotiverade. Det förtjänar dessutom framhållas, att tillskapandet av regleringsmagasin är av största betydelse även ur försvarssynpunkt, t. ex. för upprätthållande av järnvägstrafiken. Helst bör av detta skäl under kritiska tider ständigt finnas en reserv, om vissa anläggningar skulle förstöras. Å andra sidan är tydligt, att ett snabbt genomförande av så stora företag som de nyssnämnda ter sig oroande för dem som närmast drabbas därav, bl. a. på den grund att ersättningsfrågorna ej kunnat ordnas på förhand.

Beträffande de erinringar som framställts mot vattendomstolens befogenhet att i viss utsträckning uppskjuta avgörandet av ersättningsfrågor påpekades i promemorian följande:

Det ankommer uppenbarligen på domstolen att handha nämnda befogenhet med omdöme, så att icke skadelidande tro sig utlämnade åt godtycke. Då regleringsföretagen icke blott äro till nytta ur allmän synpunkt utan även giva dem som genomföra dem en mer eller mindre betydande vinst, kan den uppfattningen eljest lätt sprida sig, att mäktiga ekonomiska intressen tillgodoses på andras bekostnad. Att det vore synnerligen skadligt om en sådan uppfattning vunne fotfäste, är uppenbart. Vid prövning, i vad mån tillstånd kan meddelas utan att ersättning bestäms på förhand, bör skäligen hänsyn tagas till sådana omständigheter som ådagalagd villighet från sökandens sida att frivilligt och snabbt träda emellan, när någon sakägare framställer krav eller erinringar som kunna antagas äga fog för sig. Har prövningen av ersättningsfrågor uppskjulits, ankommer det givetvis på vattendomstolen att söka upptaga dem till avgörande så snart som möjligt.

Vidare uttalades i promemorian:

För att möjliggöra ett snabbt vidtagande av nödvändiga regleringsåtgärder innebär 1939 års lag även vissa avsteg från de garantier som eljest ur allmän synpunkt uppställts i vattenlagen. Underrättelse behöver sålunda t. ex. icke

lämnas kammarkollegiet eller lantbruksstyrelsen. Jämväl i detta hänseende åligger det naturligtvis vattendomstolen att förfara med omdöme och tillse, att när mera genomgripande åtgärder äro i fråga, representanter för det allmänna få tillfälle att föra talan. Domstolen har att mot varandra väga behovet av snabba åtgärder och styrkan av de intressen som kunna bliva lidande.

De anmärkningar mot 1939 års lag som i berörda hänseenden kommit till synes hade enligt vad i promemorian framhålles främst gällt de betydande sjöregleringarna i Indalsälvens flodsystem. Om dessa företag syntes i stort sett kunna fällas det omdömet att de varit till utomordentligt gagn för riket. Naturförhållandena vore också sådana, att uppkomna skador och olägenheter i jämförelse med nyttan vore av underordnad betydelse. En annan sak vore, att de för den enskilde emellanåt kunnat vara kännbara. Även vissa kommuner hade haft olägenheter. På grund av företagens storleksordning hade det — med vissa undantag — tyvärr icke ännu varit möjligt för vattendomstolen att pröva ersättningsfrågorna med anledning av företag som genomförts redan under år 1940. Sammanlagt betydande ersättningsbelopp hade dock betalats ut under hand. Önskvärt vore naturligtvis, att dessa frågor slutligt reglerades utan ytterligare dröjsmål. Ur allmän synpunkt kunde nämnas, att den för regleringarna ansvariga föreningen samarbetade med lantbruksstyrelsen såsom representant för fiskeintresset, med riksantikvarieämbetet såsom representant för fornminnesvården och med vetenskapsakademien såsom representant för det naturvetenskapliga intresset.

I promemorian upptogs härefter frågan om ändring i 1939 års lag till närmare behandling. Härvid erinrades till en början, att tillstånd till vattenreglering enligt 1939 års lag finge meddelas för högst tre år i sänder. Åtskilliga tillstånd som meddelats enligt samma lag komme under den närmaste tiden att utgå. I vissa fall komme de antagligen att ersättas av tillstånd enligt vattenlagen, i andra fall uppkomme fråga om förlängning av de provisoriska tillstånden. Vårt läge med avseende å koltillförseln vore sådant, att därjämte krav på nya regleringar vore att vänta. Lagen vore fördenskull alltjämt nödvändig. Med stöd av vunna erfarenheter syntes emellertid böra övervägas vissa ändringar i lagen.

Vad först angår lagstiftningens tillämpningsområde uttalades i promemorian, att det icke vore möjligt att inskränka detta. Däremot syntes det vara att förorda, att i fråga om regleringar av större omfattning uppställa krav på Konungens medgivande även om de endast vore av tillfällig natur. I 4 kap. 13 § vattenlagen stadgades, att där fråga vore om reglering av vattnets avrinning ur någon av sjöarna Vänern, Vättern, Mälaren, Hjälmaren, Storsjön i Jämtland eller Siljan, Konungen ägde pröva, huruvida med hänsyn till vissa allmänna intressen hinder mötte mot företaget eller särskilda villkor borde föreskrivas. Detsamma gällde annan vattenreglering, som med hänsyn till dess inverkan på vattnets avrinning vore av synnerlig omfattning, såframt Konungen förbehölle sig sådan prövning och besked därom lämnades vattendomstolen innan målet slutligt avgjorts av

domstolen. I promemorian har föreslagits, att nu nämnda lagrum gjordes tillämpligt även på tillfällig reglering. I övrigt borde det alltjämt tillkomma domstolen att pröva, huruvida tillfällig reglering kunde medgivas. Till ledning för avgörandet kunde domstolen, om tvekan skulle uppkomma, av den centrala driftledningen inhämta upplysning om angelägenheten av den begärda regleringen ur allmän synpunkt.

I promemorian erinrades härefter, att med genomförandet av företag enligt 1939 års lag för närvarande icke vore förenad någon skyldighet att utgiva vare sig fiskeavgift eller s. k. regleringsavgift för bygdens behov. I dessa hänseenden anfördes, att det vore skäligt att åtminstone av mera ingripande företag uttaga avgifter till fiskets främjande och till bygdens behov, även om allenast tillfällig reglering medgäves.

I fråga om fiskeavgift föreslogs i promemorian, att sådan avgift skulle utgå, om vattenregleringen kunde antagas medföra avsevärt men för fiske. Avgiften syntes böra utgå för tiden från och med det halvår, då tillståndet först toges i anspråk. I övrigt borde gälla vad i 2 kap. 10 § vattenlagen stadgades om fiskeavgift. Detta innebure bl. a. att avgiften skulle användas till befrämjande av fisket inom landet. Skyldigheten att erlægga avgiften komme enligt nämnda lagrum att åvila regleringsföretaget.

Beträffande regleringsavgift uttalades i promemorian vidare bl. a.:

Om regleringsavgift för företag enligt vattenlagen stadgas i 4 kap. 14 § samma lag, att om den uttagbara vattenkraften i det eller de strömfall, för vilkas räkning vattenreglering utföres, genom regleringen ökas med i medeltal 500 turbinhästkrafter, ägare av sådant strömfall är pliktig att erlægga en årlig avgift av minst 10 öre och högst 3 kronor för varje turbinhästkraft, varmed den uttagbara vattenkraften i strömfallet i medeltal ökas genom regleringen. Enligt 15 § nämnda kapitel skola avgifterna i första hand användas till förebyggande eller minskande av skada eller olägenhet som vållas genom företaget och för vilken ersättning icke blivit av vattendomstolen bestämd, så ock till gottgörelse för sådan skada eller olägenhet. I den mån medlen förslå därtill, må de enligt andra punkten i samma paragraf ock användas för tillgodoseende av annat ändamål beträffande den bygd, som beröres av företaget, såsom jordbrukets främjande, särskilt genom jords torrläggning, eller beredande av tillgång till elektrisk kraft för samfärdsel, jordbruk, hantverk eller småindustri eller eljest till befolkningens behov.

Dessa regler kunna icke oförändrade tillämpas vid tillfälliga regleringar enligt 1939 års lag. Sättet för avgifternas beräkning sammanhänger praktiskt med de bestämmelser om tvångsdelaktighet vid vattenreglering som meddelas i 3 kap. vattenlagen. Dessa bestämmelser äro icke tillämpliga på vattenreglering enligt 1939 års lag. Skyldigheten att utgiva regleringsavgift torde vid sådant förhållande, såvitt angår provisorisk reglering, svårigen kunna åläggas ägarna av varje särskilt strömfall. Bestämmandet av avgiftens storlek enligt angivna regler torde också vara en alltför omständlig procedur för att vara lämplig vid handläggning enligt 1939 års lag. Enklare bestämmelser böra därför meddelas.

Såsom förutsättning för att regleringsavgift skulle utgå upptogs i promemorian, att vattenregleringen kunde antagas medföra avsevärt men för bygden eller att den båtnad som utvunnes vore av stor betydelse. Skyldigheten att er-

lägga avgiften skulle åvila företaget såsom en omkostnad för detta. Storleken av avgiften skulle bestämmas av vattendomstolen till det belopp som funnes skäligt, minst 3,000 och högst 15,000 kronor för år, för varje särskilt företag. Om en och samma sammanslutning av kraftintressenter genomförde flera sjöregleringar enligt 1939 års lag, skulle särskild avgift beräknas för varje särskilt regleringsmagasin, om förutsättningarna för utdömande av avgift funnes vara för handen.

Beträffande användningen av medlen gjordes i promemorian gällande, att det icke vore erforderligt att, såsom stadgas i 4 kap. 15 § vattenlagen, i första hand reservera medlen för ersättning med anledning av oförutsedda skador. Om vattenregleringen icke efterföljdes av definitiv reglering, förutsattes nämligen, att någon förändring i vattenståndsförhållandena icke skulle kvarstå sedan tillståndet upphört att gälla. De skador som vållats borde yppas relativt snart. Av denna anledning föreslogs, att medlen omedelbart finge användas för bygdens behov och utgå till något av de i 4 kap. 15 § andra punkten vattenlagen angivna ändamålen. Med bygden borde förstås den trakt som direkt eller indirekt berördes av regleringen och låge inom nederbördsområdet i fråga.

Regleringsavgift enligt 1939 års lag har föreslagits skola utgå från och med det halvår, då vattendomstolens tillstånd först toges i anspråk. Detta innebure, att om byggnad i vatten efter meddelat tillstånd utfördes ena halvåret och dammen toges i bruk nästa halvår, avgift skulle utgå från och med förra halvåret. Utan särskilt stadgande syntes tydligt, att avgiften skulle utgå för den tid tillståndet gällde, där ej vattendomstolen föreskrev annat.

I fråga om det processuella förfarandet vid tillämpning av 1939 års lag uttalades i promemorian, att det dröjsmål som förekommit med avseende å ersättningsars bestämmande påkallade vissa nya föreskrifter. Av denna anledning föreslogs en omarbetning av 8 §. Härom anfördes följande:

Liksom för närvarande torde denna paragraf först böra innehålla föreskrift om befogenhet för vattendomstolen att, där det kräves för att undvika dröjsmål med vattenregleringen, vid meddelande av tillstånd därtill uppskjuta prövningen av uppkomna ersättningsfrågor till senare tidpunkt. Härjämte synes emellertid böra uttalas, att vattenrättsdomaren skall tillse att ersättning bestämmas så snart ske kan. Beträffande särskilt Norrbygdens vattendomstol torde, med hänsyn till det stora antal ersättningsfrågor som föreligga oavgjorda, vara nödvändigt att förstärka arbetskraften för att nu nämnda bestämmelse skall medföra avsedd verkan. Det må emellertid påpekas, att vattenrättsdomaren har möjlighet att med stöd av vattenlagen förelägga den som erhållit provisoriskt tillstånd att inkomma med kompletterande utredning. I själva verket torde dock under rådande förhållanden ofta ej vara lätt att finna sakkunniga personer för ändamålet. Av denna anledning föreslås i det följande, i viss anslutning till vad vattenrättsdomaren vid Norrbygdens vattendomstol förordat, ett särskilt mera summariskt förfarande för preliminärt bestämmande av ersättning.

1939 års lag innehåller redan nu en bestämmelse som medger ett provisoriskt bestämmande av ersättning. Såsom förut nämnt stadgas nämligen, att ersättning alltid skall, helt eller delvis, bestämmas på förhand, om det kan antagas att sakägare kommer att lida skada eller intrång som medför svårig-

het för honom att vinna sin utkomst eller att fullgöra honom åvilande förpliktelser. Av stadgandet framgår, att beloppet kan bestämmas preliminärt. Härjämte bör uttryckligen föreskrivas, att vattendomstolen även eljest i avbidan på närmare utredning må utdöma belopp, som med hänsyn till omständigheterna kan anses skäligt, i avräkning på det skadestånd som slutligen bestämmas. Om denna regel skall kunna praktiskt utnyttjas i någon omfattning, kan det visserligen ej undvikas att tillämpningen blir förenad med en viss risk för felbedömning. Det är emellertid att märka, att här allenast är fråga om ersättning för en viss begränsad tid, och den risk, som drabbar företaget, kan icke anses vara av någon större betydelse.

I överensstämmelse med den princip som ligger till grund för vattenlagens bestämmelser i ämnet torde böra stadgas, att vattendomstolens beslut i ersättningsfråga skall omedelbart gå i verkställighet som om det vunnit laga kraft, därest sökanden begagnat sig av tillståndet till vattenreglering. En möjlighet för vattendomstolen eller överinstans att förordna, att verkställighet tills vidare ej skall äga rum, bör dock finnas. Vad som i enlighet med vattendomstolens beslut nedsatts hos länsstyrelsen eller guldits i annan ordning bör ej få återkrävas. Denna regel överensstämmer med ett motsvarande stadgande i 9 kap. 67 § vattenlagen.

Beträffande innebörden av det provisoriska bestämmandet av ersättning må särskilt framhållas, att den preliminärt bestämda ersättningen må avräknas allenast på den ersättning som slutligen bestämmas i anledning av den *tillfälliga* regleringen. Däremot må den ej avräknas från den ersättning som kan komma att bestämmas med anledning av definitiv reglering.

I promemorian föreslogs vidare införandet av möjlighet för vattendomstolen att utse ombud för att bl. a. mottaga anmälningar om ersättningsanspråk. Härom anfördes:

För att vattendomstolen skall utan alltför stor omgång kunna få material till ett provisoriskt bedömande av ersättningsfrågor synes lämpligt, att domstolen må utse en särskild person att på domstolens vägnar mottaga framställningar om ersättning. Härigenom underlättas för sakägarna att framställa ersättningsyrkanden. Ett sådant biträde som nu nämnts bör även hos domstolen föreslå de ersättningsbelopp som han anser böra utgå. Om han t. ex. är vattenrättsnämndeman och uppgiver varpå han stöder sitt förslag, torde domstolen ofta såvitt angår mindre ersättningsbelopp kunna preliminärt döma på det skriftliga materialet utan syn på stället. Ersättning till biträdet torde böra gäldas av regleringsföretaget.

Även med avseende å tiden och sättet för anmälan av ersättningsanspråk föreslogs i promemorian ändrade bestämmelser. I denna del uttalades följande:

Anspråk på ersättning för skada eller intrång som icke förutsetts av vattendomstolen skall enligt den nuvarande lydelsen av 8 § i 1939 års lag anmälas inom två år från det tiden för tillståndet gått till ända. Anmälan skall ske i den ordning som stadgas i 11 kap. 68 § vattenlagen. I sistnämnda lagrum föreskrives, att anmälan skall göras skriftligen och ingivas i två exemplar till vattenrättsdomaren.

Tiden för anmälan av ersättningsanspråk torde med hänsyn till den vidsträckt tillämpning som lagen vunnit böra utsträckas, förslagsvis till fem år från det tiden för tillståndet gått till ända. Härjämte synes emellertid uttryckligen böra stadgas, att om nytt provisoriskt tillstånd medgives, tiden räknas från det tiden för det senare tillståndet gått till ända. Detta tillägg torde

allenast innebära ett förtydligande. I detta sammanhang synes även böra uppmärksammas den möjligheten att — såsom avses i Indalsälvens flodsystem — tillfällig reglering enligt 1939 års lag efterföljes av reglering enligt vattenlagen. Med tanke härpå synes böra stadgas, att anspråk med anledning av den förra regleringen må framställas inom den tid som i målet om definitiv reglering bestämmes enligt 2 kap. 24 § vattenlagen. Det må framhållas, att om den definitiva regleringen utföres av andra intressenter än den tillfälliga regleringen, den sist föreslagna bestämmelsen icke innebär någon överflyttning av skyldigheten att gälda ersättningen.

I fråga om sättet för anmälan är det nödvändigt att taga hänsyn till det föreslagna stadgandet om förordnande av viss person att mottaga anmälan om ersättningsanspråk. Om denne mottagit anmälan i rätt tid, bör det vara tillfyllest. Härjämte torde man kunna eftergiva kravet att anmälan skall ske i två exemplar. Hänvisningen till 11 kap. 68 § vattenlagen kan vid dessa förhållanden utgå. Tillräcklig anledning att, såsom vattenrättsdomaren i Norrbygdens vattendomstol föreslagit, inskränka rätten att i överinstans förelägga bevisning torde icke föreligga.

I processuellt hänseende föreslogs i promemorian vidare, att jämväl fastställandet av fiskeavgift och regleringsavgift skulle kunna av vattendomstolen uppskjutas till lämplig tidpunkt. Ett sådant uppskov innebure emellertid icke någon ändring i den tid för vilken avgiften skulle beräknas.

Av övriga bestämmelser i 1939 års lag upptogs i promemorian till behandling jämväl stadgandet i 12 § andra stycket, enligt vilket bl. a. vissa bestämmelser i 11 kap. 35 och 36 §§ vattenlagen om *u n d e r r ä t t e l s e r* till kammarkollegiet och lantbruksstyrelsen ej skola äga tillämpning. Då man finge räkna med att större företag än man från början tänkte sig alltjämt kunde komma till stånd enligt 1939 års lag, syntes det påkallat att meddela ändrade bestämmelser jämväl i nu berörda hänseende. Till 12 § andra stycket syntes därför böra fogas den bestämmelsen, att underrättelser till kammarkollegiet och lantbruksstyrelsen skulle givas, om vattenregleringen i avsevärd mån kunde antagas inverka på allmänna intressen. Därjämte borde länsstyrelsen städse erhålla underrättelse om målet. Det syntes även vara lämpligt att länsstyrelsen finge förordna ombud att föra talan för tillgodoseende av allmänna intressen, där ej det allmännas rätt bevakades av annan myndighet.

I överensstämmelse med vad sålunda anförts i promemorian upptogs i förenämnda *l a g f ö r s l a g* till en början såsom första stycke i 4 § bestämmelse, att om tillfällig vattenreglering kan antagas medföra avsevärt men för fiske, fiskeavgift som stadgas i 2 kap. 10 § vattenlagen skall utgå för företaget från och med det halvår, då tillståndet först tages i anspråk. Enligt 7 § första stycket i förslaget skall, om vattenregleringen kan antagas medföra avsevärt men för bygden eller om den båtnad som utvinnes är av stor betydelse, avgift för ändamål som angives i 4 kap. 15 § andra punkten vattenlagen utgå för företaget med skäligt belopp, minst tretusen och högst femtontusen kronor för år, från och med det halvår, då tillståndet först tages i anspråk. Om indrivning och användning av sådan avgift skola närmare bestämmelser meddelas av Konungen. Enligt andra stycket av samma para-

graf i förslaget skall 4 kap. 13 § vattenlagen äga tillämpning jämväl i mål som avses i 1939 års lag.

Under 8 § första stycket i förslaget har upptagits stadgande, att vattenrättsdomaren skall tillse att ersättning, som ej kunnat utdömas vid tillstånds meddelande, bestämmes så snart ske kan. Vidare har i andra stycket av paragrafen givits en uttrycklig bestämmelse, enligt vilken vattendomstolen må i avbidan på närmare utredning utdöma belopp, som med hänsyn till omständigheterna kan anses skäligt, i avräkning på den ersättning som slutligen bestämmes. Härjämte stadgas i samma stycke, att vattendomstolen, där så finnes lämpligt, äger utse särskild person att å domstolens vägnar mottaga framställningar om ersättning och hos domstolen föreslå de ersättningsbelopp som han anser böra utgå. I tredje stycket av paragrafen skall enligt förslaget upptagas en bestämmelse, att vattendomstolens beslut i ersättningsfråga skall, såframt sökanden begagnat sig av tillståndet till vattenreglering, omedelbart gå i verkställighet som om det vunnit laga kraft, där ej annorlunda förordnas. Vad som i enlighet med vattendomstolens beslut nedsatts hos länsstyrelsen eller guldits i annan ordning skall ej få återkrävas.

I fjärde stycket av nämnda paragraf i förslaget stadgas, att om någon vill framställa anspråk på ersättning för skada eller intrång som icke av vattendomstolen förutsetts, anspråket skall skriftligen anmälas hos vattenrättsdomaren inom fem år från det tiden för tillståndet eller, om nytt tillstånd medges, tiden därför gått till ända. Finnes biträde som nämnts i andra stycket, skall anmälan få göras hos honom. Efterföljes tillfällig reglering av reglering enligt vattenlagen, skall anspråk med anledning av den förra regleringen få framställas inom den tid som bestämmes enligt 2 kap. 24 § vattenlagen.

Såsom femte stycke i paragrafen har upptagits bestämmelse, att jämväl fastställandet av avgift som avses i 4 eller 7 § av förslaget må av vattendomstolen uppskjutas till lämplig tidpunkt.

Enligt 12 § andra stycket i förslaget skola kammarkollegiet och lantbruksstyrelsen underrättas i mål om tillfällig vattenreglering, om vattenregleringen kan antagas i avsevärd mån inverka på allmänna intressen. Vattenrättsdomaren skall även städse underrätta länsstyrelsen, som skall äga att förordna ombud att föra talan för tillgodoseende av allmänna intressen, där ej det allmännas rätt bevakas av annan myndighet.

Slutligen har såsom femte stycke i 13 § upptagits föreskrift, att vad i 11 kap. 97 § vattenlagen stadgas om sakkunnigt biträde åt vattendomstolen skall äga motsvarande tillämpning å sådant särskilt biträde för mottagande av anmälningar om ersättningsanspråk som förut nämnts.

Beträffande i k r a f t t r ä d a n d e t föreslogs i promemorian, att de nya bestämmelserna skulle gälla från och med den 1 juli 1943. Vissa spörsmål som hade samband med övergången syntes kräva, att särskilda bestämmelser meddelades. För att icke alltför stor ojämnhet skulle uppkomma i tillämpningen borde fiskeavgift och regleringsavgift kunna utdömas, även om tillstånd meddelats före den nya lagens ikraftträdande. Det kunde icke anses obilligt eller

stridande mot vedertagna rättsgrundsatser att den, som erhållit tillstånd enligt 1939 års lag, i efterhand genom ny lagstiftning ålades vissa förpliktelser, om han efter lagens ikraftträdande ville begagna sig av tillståndet. Av 3 § i 1939 års lag framginge, att vattendomstolen, utom i fråga om tiden för tillståndet, ägde att på framställning ändra villkoren för tillståndet eller föreskriva nya villkor, när det funnes påkallat. Vattendomstolens tillstånd avsåge alltså icke att giva sökanden en rättighet i vilken intrång ej finge göras. I processuellt hänseende borde stadgas, att vattendomstolen skulle ex officio upptaga frågan om avgifts fastställande, när så lämpligen kunde ske. Vattendomstolen borde naturligtvis icke upptaga frågor om avgifters fastställande, när vid nya lagens ikraftträdande allenast kort tid återstode av meddelat tillstånds giltighetstid. Vid bedömande, huruvida avsevärt men för fiske eller för bygden uppstode eller betydande båtnad utvunnes och om avgifter fördenskull skulle utgå enligt 4 eller 7 §, måste ju hänsyn tagas även till huru lång tid som återstode för den tillfälliga regleringen. De nya föreskrifterna i 8 § om bestämmandet av ersättning borde ävenledes tillämpas, när tillstånd meddelats före lagens ikraftträdande. Härigenom bereddes bl. a. möjlighet att, oavsett när tillstånd meddelats, utse lämplig person att mottaga ersättningsyrkanden. De särskilda bestämmelserna om omedelbar verkställighet av vattendomstolens beslut borde dock ej gälla, där beslutet meddelats före nya lagens ikraftträdande. Emellertid gällde redan enligt 9 kap. 67 § vattenlagen i viss utsträckning vad som nu föreslagits under 8 §. I denna paragraf hade vidare införts bestämmelse enligt vilken tiden för anmälan om ersättningsanspråk blivit förlängd. Denna förlängning borde icke gälla, därest fristen gått till ända redan före nya lagens ikraftträdande.

Yttranden.

Över promemorian jämte därvid fogat lagförslag ha efter remiss yttranden avgivits av vattenöverdomstolen och samtliga vattenrättsdomare, kammarkollegiet, vattenfallsstyrelsen, lantbruksstyrelsen och fiskeriintendenterna, domänstyrelsen, länsstyrelserna i Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Älvsborgs, Skaraborgs, Värmlands, Örebro, Västmanlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län samt av vetenskapsakademien, svenska vattenkraftföreningen och Indalsälvens regleringsförening.

Förslaget har i allt väsentligt vunnit anslutning eller lämnats utan erinran i de avgivna yttrandena. Erinringar ha emellertid framställts i vissa detaljfrågor.

Här må bl. a. anmärkas, att *länsstyrelsen i Jämtlands län* i samband med frågan om Konungens prövningsrätt beträffande större vattenregleringar enligt 1939 års lag framställt vissa erinringar mot vattenrättsdomarens befogenhet enligt 13 § i 1939 års lag att medgiva provisoriska åtgärder. Länsstyrelsen anför, att i betraktande av den vidsträckta tillämpning av 1939 års lag, som förslaget förutsatte, ansåge sig länsstyrelsen böra ifrå-

gasätta, huruvida icke den befogenhet som enligt 13 § tillerkändes vattenrättsdomaren vore alltför vidsträckt. Med detta lagrums nuvarande avfattning syntes hinder ej föreligga för vattenrättsdomaren att utan närmare utredning till och med beträffande företag som avses i 4 kap. 13 § vattenlagen medgiva provisoriska åtgärder av betydande omfattning. Länsstyrelsen ville föreslå, att befogenheten inskränktes så att den ej skulle gälla åtgärd som omfattade vidlyftigare arbete eller kunde medföra avsevärt intrång på allmän eller enskild rätt. Om en dylik inskränkning ej ansåges lämplig, borde vattenrättsdomaren vara skyldig att, innan medgivande i sådana fall lämnades, bereda vederbörande tillfälle att inkomma med erinran emot ansökningen.

Svenska vattenkraftsföreningen har beträffande det föreslagna stadgandet om regleringsavgifter anfört, att det kunde ifrågasättas, huruvida regleringsavgift överhuvud taget borde utgå, när, såsom förutsatts, några oförutsedda skador icke kunde uppkomma så sent att de icke kunde anmälas inom den tid av två år, nu föreslagen till fem år, inom vilken dylik anmälan skulle ske, och domstolen således alltid borde kunna efter anmälan ålägga sökanden att utgiva ersättning utan att regleringsavgifterna härför behövde tagas i anspåk. När föreningen ändock icke ansett sig böra avstyrka förslaget om regleringsavgifter för större tillfälliga regleringar, vore det i förlitande på att avgifterna hölles inom skäliga gränser och med hänsyn till att 1939 års lag vore en krislag, som bleve gällande under kort tid med stark efterfrågan på kraft.

Beträffande användningen av eventuella regleringsavgifter har *länsstyrelsen i Jämtlands län* uttalat bl. a.:

För närvarande pågår under länsstyrelsens ledning och medverkan av vattenfallsstyrelsens distriktsförvaltning i Umeå samt länets elektricitetsförening en utredning, vartill bl. a. Indalsälvens regleringsförening anvisat medel, i syfte att erhålla en allmän plan för tillgodoseende av elektrifieringsbehovet inom länet. — — — Enligt länsstyrelsens mening skulle här regleringsavgifterna för de företag, som avse Kallsjöområdet, kunna få en riktig och skälig användning på det sätt att de kostnader för elektrifieringen, vilka ej kunde bestridas av ortsintressenterna eller med statsbidrag i vanlig ordning, täcktes med ett lån, upptaget antingen av staten eller ock på enskild väg, samt att erforderlig andel av inflytande regleringsavgifter årligen finge användas för lånets förräntning och amortering. Man måste nämligen utgå från att regleringsavgifterna ej inflyta i sådan omfattning att de från början på en gång kunna täcka kapitalbehovet.

På jämförbart sätt kunde regleringsavgifterna få en för bygden gagnande användning i många andra fall, exempelvis för stödande av de relativt omfattande åtgärder, vilka krävas för ett tillfredsställande ordnande av elektrifieringen inom vissa delar av Storsjöbygden. Sisinämnda fråga torde inom den närmaste tiden bliva föremål för en närmare utredning.

I en senare skrivelse har länsstyrelsen framhållit önskvärdheten av att bl. a. 4 kap. 15 § vattenlagen snarast ändrades så att regleringsavgifter, som avsåges i denna paragraf, omedelbart kunde användas för elektrifiering o. d.

Departementschefen.

T. f. chefen för justitiedepartementet, statsrådet Bergquist, har i propositionen anfört bl. a. följande:

»Den särskilda lagstiftningen angående tillfällig vattenreglering har varit av stor betydelse under de gångna krisåren. 1939 års lag har sålunda vunnit en vidsträckt tillämpning som gjort det möjligt att undvika en besvärande allmän ransonering av den elektriska kraften. Vårt läge i fråga om kolimporten nödvändiggör alltså att tillvarataga de ökade möjligheter att utnyttja vattenkraft som denna lag ger. Det har icke heller i något yttrande ifrågasatts att upphäva lagen. Då dess bestämmelser utformats närmast med tanke på sådana mindre omfattande åtgärder som vid lagens ikraftträdande kunde omedelbart vidtagas, är det emellertid behövt att göra en översyn av lagstiftningen i syfte att bättre tillgodose allmänna och enskilda intressen som kunna bli lidande. De ändringsförslag som i detta syfte framlagts i den remitterade promemorian ha i huvudsak vunnit anslutning i yttrandena. Förslaget avser att skapa större trygghet för att det allmännas organ skola få tillfälle att göra sig hörda i mål om tillfällig vattenreglering samt att möjliggöra utdömande av fiske- och s. k. regleringsavgifter jämväl vid sådan reglering ävensom att påskynda utdömandet av ersättning till enskilda sakägare. De sålunda föreslagna ändringarna i eller tilläggen till 1939 års lag torde med vissa jämkningar böra genomföras.

I fråga om tillfällig reglering som berör de största sjöarna eller eljest är av synnerlig omfattning har i promemorian föreslagits den ändringen av 7 § i lagen, att frågan om tillåtligheten skall underställas Kungl. Maj:ts prövning under samma förutsättningar som eljest gälla enligt 4 kap. 13 § vattenlagen. Detta torde i princip vara riktigt. Det uppskov som därav kan vållas synes i regel icke behöva medföra praktiska olägenheter av någon betydelse. När tillstånd redan meddelats före de nya bestämmelsernas ikraftträdande, synes dock icke föreligga tillräcklig anledning att underställa Kungl. Maj:ts fråga om en förlängning av tillståndet. Ett särskilt stadgande för dessa fall torde därför böra införas i övergångsbestämmelserna. Härigenom undviks en omgång som kan leda till onödigt dröjsmål.

Av betydelse för möjligheten att genomföra snabba åtgärder är även den av länsstyrelsen i Jämtlands län berörda frågan om vattenrättsdomarens befogenhet enligt 13 § första stycket i 1939 års lag att medgiva provisoriska åtgärder. Det är uppenbart, att en sådan befogenhet, liksom lagens bestämmelser i övrigt, måste handhas med urskillning. När behovet av ökade regleringsmöjligheter är mindre trängande, får större försiktighet iakttagas än eljest är möjligt. Det synes icke föreligga tillräcklig anledning att göra någon inskränkning i den rätt att medgiva provisoriska åtgärder som enligt nämnda lagrum nu tillkommer vattenrättsdomaren.

Den under 4 § i förslaget upptagna bestämmelsen, enligt vilken fiskeavgift skall utgå om vattenregleringen kan antagas medföra avsevärt men för fisket, har i yttrandena lämnats utan erinran och torde vara lämplig.

I några yttranden har ur fiskesynpunkt framställts yrkande om ett tillägg till bestämmelsen, varigenom jämväl stadgandet i 2 kap. 8 § vattenlagen om skyddsåtgärder för fisket skulle förklaras vara tillämpligt på tillfällig vattenreglering. Häremot bör erinras, att eljest gällande bestämmelser i vattenlagen om byggande i vatten och om vattenreglering äro tillämpliga även på tillfällig vattenreglering i den mån de ej uttryckligen satts ur kraft, och så har icke skett i fråga om bestämmelserna i 2 kap. 8 §.

Enligt vad i promemorian föreslås skall även särskild avgift till bygdens allmänna behov, s. k. regleringsavgift, kunna utdömas med anledning av tillfällig reglering. Stadgande härom har införts såsom första stycke i 7 §. Såsom förutsättningar för utdömande av regleringsavgift upptages, att regleringen kan antagas medföra avsevärt men för bygden eller att den båtnad som utvinnes är av stor betydelse. I promemorian uttalas, att med bygden bör förstås den trakt som direkt eller indirekt beröres av regleringen och ligger inom nederbördsområdet i fråga. Avgiften må enligt förslaget bestämmas till lägst tretusen och högst femtontusen kronor för varje särskilt företag. I övrigt har i fråga om grunderna för avgiften endast angivits, att beloppet skall bestämmas efter vad som finnes vara skäligt.

Det måste anses befogat, att regleringsavgift skall kunna utdömas jämväl i anledning av tillfällig reglering. Mot de föreslagna grunderna för bestämmande av avgiftens belopp kan invändas, att de lämna en tämligen vid latitud inom vilken domstolen äger träffa ett skälighetsavgörande efter omständigheterna. Att närmare precisera grunderna för avgiftens beräkning torde dock möta praktiska svårigheter. Till ledning för vattendomstolens prövning må emellertid framhållas, att domstolen bör göra en överslagsberäkning av vad som skäligen skolat utgå i regleringsavgifter, därest reglering ägt rum enligt vattenlagen. Den regleringsavgift som utdömes enligt 1939 års lag bör stå i rimligt förhållande till sammanlagda årliga beloppet av de regleringsavgifter som skulle ha utdömts med anledning av en motsvarande definitiv reglering. Härav följer även, att då korttidsreglering näppeligen kan tänkas föranleda regleringsavgift enligt vattenlagen, sådan reglering i allmänhet icke heller bör föranleda utdömande av regleringsavgift, om den äger rum med stöd av 1939 års lag.

Någon närmare avgränsning av begreppet bygden torde icke lämpligen kunna givas. Det ligger emellertid i sakens natur, att hänsyn i främsta rummet bör tagas till bygden omkring själva regleringsmagasinet.

Av de i förslaget angivna förutsättningarna för utdömande av regleringsavgift framgår, att det icke är avsett att regleringsavgift skall utgå annat än i fråga om företag av verklig betydenhet. Att utdöma smärre belopp i regleringsavgifter med anledning av tillfällig dämning t. ex. vid flottningsdammar kan icke vara lämpligt. I promemorian har därför också minimum för avgiften satts jämförelsevis högt, nämligen till tretusen kronor för år. Kammarkollegiet och två vattenrättsdomare ha ansett, att minimum satts alltför högt, och föreslagit en väsentlig sänkning därav. För egen del vill jag förorda, att minimum bestämmas till tvåtusen kronor. Att sätta det lägre synes

icke lämpligt. En avgift av ifrågavarande art bör utdömas endast när den kan vara till någon mera avsevärd nytta ur allmän synpunkt och följaktligen behöver uppgå till ett icke alltför ringa belopp. Jag vill erinra, att den föreslagna regleringsavgiften icke såsom enligt vattenlagen skall ådömas med ett särskilt årligt belopp för varje strömfall som ingår i regleringsföretaget utan med ett årligt belopp för varje särskilt företag.

Jag vill i detta sammanhang beröra ett spörsmål som har samband med användningen av regleringsavgifter som utdömts med anledning av definitiv reglering enligt vattenlagen. Enligt 4 kap. 15 § vattenlagen skola influtna regleringsavgifter enligt närmare bestämmelser, som meddelas av Konungen, i första hand användas till förebyggande eller minskande av skada eller olägenhet, som vållas genom företaget och för vilken ersättning icke blivit av vattendomstolen bestämd, ävensom till gottgörelse för sådan skada eller olägenhet. I den mån medlen förslå därtill, må de även användas för tillgodo-seende av annat ändamål beträffande den bygd som beröres av företaget, såsom jordbrukets främjande eller beredande av tillgång till elektrisk kraft eller eljest för befolkningens behov. Enligt 11 § kungörelsen den 11 juni 1920 angående indrivningen och användningen av vissa enligt vattenlagen utgående avgifter skall fråga om användning av regleringsavgifter för sådant ändamål prövas av Kungl. Maj:t. Det är naturligtvis önskvärt, att om regleringsavgifter, som utdömas med anledning av *tillfällig* reglering, anslås t. ex. för elektrifiering, avgifter för detta ändamål också kunna påräknas sedan den tillfälliga regleringen ersatts av *definitiv* reglering. Med hänsyn till att regleringsavgifter hittills endast i fråga om en reglering, och då av alldeles särskilda skäl, behövt tagas i anspråk för att användas till skade-ersättning torde det ej möta betänkligheter att framdeles omedelbart taga regleringsavgifter i anspråk för de ändamål som i 4 kap. 15 § vattenlagen angivas i andra hand, därvid dock viss del av dylika regleringsavgifter bör reserveras för skadeersättning.

Av särskilt intresse för tillämpningen av 1939 års lag äro reglerna om fastställande av ersättning till skadelidande.

I flera yttranden har uttalats, att om provisoriskt bestämd ersättning med anledning av tillfällig vattenreglering finnes vara för hög, den borde få avräknas på ersättning som fastställes med anledning av en därpå följande definitiv reglering. En bestämmelse härom är emellertid förenad med formella svårigheter. Det är nämligen icke givet, att den ersättning som t. ex. för viss fastighet utdömes i anledning av den definitiva regleringen skall tillkomma de personer vilka erhållit ersättning i målet om tillfällig reglering. Även ersättningskyldigheten kan i målet om definitiv reglering komma att åvila annan än i målet om tillfällig reglering. Ersättningarna i de olika målen böra därför ej sammanblandas. Detta innebär, att i målet om tillfällig vattenreglering bör utdömas ersättning vanligen efter visst belopp för år intill den tidpunkt, då den definitiva regleringen träder i kraft, och att i målet om definitiv reglering fastställes ett kapitalbelopp för framtiden — utan avdrag för nyssnämnda ersättning med anledning av den tillfälliga regleringen. Om

ersättningen för den tillfälliga regleringen bestämmes samtidigt med att ersättning fastställs i målet om definitiv reglering, bör en uppdelning göras, även om denna uppdelning emellanåt kan bliva rent skönsmässig.

I fråga om anmälan av ersättningsanspråk torde, såsom i vissa yttranden yrkats, böra stadgas, att sådan framställning skall göras skriftligen och i två exemplar.

Mot den i promemorian föreslagna bestämmelsen om anlitande av ett särskilt ombud för mottagande av anmälningar om ersättningsanspråk och avgivande av förslag om ersättningar har vattenrättsdomaren i Norrbygdens vattendomstol anmärkt, att befogenheten att utse biträde borde tillkomma jämväl vattenrättsdomaren och ej blott, såsom enligt förslaget, vattendomstolen. Det synes riktigt, att befogenheten bör tillerkännas vattenrättsdomaren. Att särskilt stadga, att samma befogenhet tillkommer vattendomstolen, torde i så fall vara överflödigt. Beträffande ifrågasatt biträde har i vissa yttranden även ifrågasatts lämpligheten av att biträdet skulle avgiva förslag om ersättningar. Med anledning av dessa erinringar vill jag föreslå, att det i lagen uttryckligen angives att det är en lämplighetsfråga huruvida biträdet bör avgiva dylikt förslag. Denna möjlighet kan vara av värde för att skadelidande verkligen skola få ersättning utan oskälig väntan, t. ex. vid skada på gröda eller på fiske. Att en risk för felbedömning föreligger är obestridligt, men om vattenreglering medgives genom ett summariskt förfarande måste den som erhållit tillståndet också finna sig i att även ersättningsfrågorna kunna komma att preliminärt bedömas på ett summariskt sätt. Naturligtvis är vattendomstolen icke bunden av vad biträdet föreslår men, om biträdet är t. ex. vattenrättsnämndeman, lär hans uttalande kunna tillmätas stort värde.

Det torde böra stadgas, att vattenrättsdomaren skall angiva inom vilken tid inkomna anmälningar skola insändas till honom. Att motparten skall erhålla del av framställda ersättningsanspråk är självfallet.

Enligt 12 § andra stycket i 1939 års lag skola bestämmelserna i 11 kap. 35—37 §§ vattenlagen om underrättelser till kammarkollegiet och lantbruksstyrelsen samt om delgivning av kungörelsen i målet ej äga tillämpning vid tillfällig vattenreglering. I promemorian har föreslagits, att underrättelser till nämnda myndigheter skola givas, om vattenregleringen kan antagas i avsevärd mån inverka på allmänna intressen. Dessutom skall enligt förslaget vattenrättsdomaren städse underrätta länsstyrelsen. Denna skulle äga att förordna ombud att föra talan för tillgodoseende av allmänna intressen, där ej det allmännas rätt bevakades av annan myndighet.

Med anledning av vad som anförts i yttrandena torde böra vidtagas vissa ändringar av dessa bestämmelser i förslaget. Sålunda synas övervägande skäl tala för att kammarkollegiet och lantbruksstyrelsen underrättas i alla mål om tillfällig vattenreglering. Härjämte torde, såsom föreslagits i promemorian, jämväl länsstyrelsen böra erhålla meddelande i saken, enär det är av särskilt intresse för länsstyrelsen att bliva underkunnig om åtgärder som planeras komma till skyndsamt utförande i länet. Däremot synes ej erfor-

derligt att låta länsstyrelsen förordna ombud i saken. Det allmännas intresse torde böra bevakas av kammarkollegiet.

Beträffande delgivning av kungörelsen i målet synes böra vidtagas den ändringen, att vattenrättsdomaren skall pröva i vad mån delgivning kan anses erforderlig.

Övriga bestämmelser i förslaget torde böra godtagas.

Såsom i promemorian föreslagits torde de nya bestämmelserna böra träda i kraft den 1 juli 1943.»

Lagrådet har lämnat förslaget utan erinran.

Såsom framgår av vad ovan anförts uttalade utskottet år 1942 i sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 35 i anledning av väckt motion om ändringar i vattenlagsliftningen, att starka skäl föreläge för att de i 1939 års lag meddelade bestämmelserna om tillfällig vattenreglering snarast gjordes till föremål för omprövning. Syftet med den sålunda föreslagna omprövningen angavs vara, att vid dylika regleringsföretag större beaktande borde skänkas åt motstående allmänna och enskilda intressen utan att likväl välbehövligen nytillskott till kraftproduktionen förhindrades. Det genom propositionen framlagda förslaget, som delvis tillkommit i anledning av riksdagskrivelse till Kungl. Maj:t i berörda ärende, innefattar enligt utskottets mening en lämplig avvägning mellan vattenkraftintresset, å ena, samt övriga allmänna och enskilda intressen, som göra sig gällande på förevarande område, å andra sidan.

Utskottet.

I propositionen har bl. a. föreslagits, att särskilda avgifter, s. k. vattenregleringsavgifter, skola kunna utdömas med anledning av tillfällig vattenreglering. Såsom förutsättning härför upptages, att regleringen kan antagas medföra avsevärt men för bygden eller att den båtnad som vinnes är av stor betydelse. Avgiften skall bestämmas till minst tvåtusen och högst femton-tusen kronor om året. Avgifterna skola användas för tillgodoseende av allmänna behov beträffande den bygd, som beröres av företaget, exempelvis för elektrifiering. Föredragande departementschefen har betonat, att av de i förslaget angivna förutsättningarna för utdömande av regleringsavgift framginge, att sådan avgift icke vore avsedd att utgå annat än i fråga om företag av verklig betydenhet. Svenska vattenkraftföreningen har — dock med en viss tvekan — tillstyrkt förslaget i vad det angår utgivande av vattenregleringsavgift. Föreningen har därvid förutsatt, att avgifterna komma att hållas inom skäligen gränser. Utskottet vill i anslutning till det nu sagda framhålla vikten av att vid prövning av frågor om utdömande av vattenregleringsavgift tillbörlig hänsyn tages å ena sidan till att vattenkrafts-industrin icke hämmas i sin utveckling och å andra sidan till att bygdens berättigade anspråk tillgodoses.

I åtskilliga fall torde tillfällig reglering enligt 1939 års lag komma att efterföljas av definitiv reglering enligt vattenlagen. Vid definitiv reglering

skola enligt 4 kap. 15 § vattenlagen influtna vattenavgifter i första hand användas till förebyggande eller minskande av skada eller olägenhet, som vållas genom företaget och för vilken ersättning icke blivit av vattendomstolen bestämd, ävensom till gottgörelse av sådan skada eller olägenhet. I den mån medlen förslå därtill må de även användas för samma ändamål som föreslagits såvitt angår tillfällig vattenreglering. Såsom departementschefen anfört är det dock givetvis önskvärt, att, om regleringsavgifter, som utdömas med anledning av tillfällig vattenreglering, anslås t. ex. för elektrifiering, avgifter för detta ändamål också kunna påräknas, sedan den tillfälliga regleringen ersatts av definitiv reglering. Länsstyrelsen i Jämtlands län har med hänsyn härtill framhållit önskvärdheten av sådan ändring i 4 kap. 15 § vattenlagen, att regleringsavgifter som avses i nämnda lagrum omedelbart kunna användas för elektrifiering o. d. Vad sålunda anförts är otvivelaktigt värt beaktande. I den riksdagsskrivelse, som föranleddes av utskottets förenämnda utlåtande nr 35 vid 1942 års riksdag, begärdes utredning jämväl beträffande de i vattenlagen upptagna bestämmelserna om regleringsavgifter, och denna fråga är alltjämt beroende på Kungl. Maj:ts prövning. Härvid torde nu berörda spörsmål komma att övervägas. Utskottet delar emellertid departementschefens uppfattning, att det icke med hänsyn till nuvarande lagstiftning torde möta betänkligheter att framdeles vid definitiv reglering omedelbart taga regleringsavgifter i anspråk för de ändamål, som i 4 kap. 15 § vattenlagen angivas i andra hand, därvid dock viss del av dylika avgifter bör reserveras för skadeersättning.

Enligt 13 § i 1939 års lag äger vattenrättsdomaren befogenhet att i mål som avses i lagen medgiva provisoriska åtgärder. Med hänsyn till att lagen torde hava tillämpats jämväl beträffande mera omfattande företag än som under lagens förarbeten avsetts har länsstyrelsen i Jämtlands län hemställt, att denna vattenrättsdomarens befogenhet inskränkes. Någon sådan inskränkning har dock icke upptagits i Kungl. Maj:ts förslag. Departementschefen har emellertid uttalat, att nämnda befogenhet uppenbarligen måste handhavas med urskillning. Utskottet, som ej heller finner någon lagändring på denna punkt erforderlig, vill dock understryka detta departementschefens uttalande.

I övrigt har utskottet intet att erinra i anledning av propositionen.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition.

Stockholm den 4 juni 1943.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar *Norman, Wistrand, Löfvander, Olof Carlsson, Manner-skantz**, *Roos, Sten* och *Söderkvist*;

från a n d r a kammaren: fröken *Hesselgren*, herr *Olovson* i Västerås*, fröken *Andersson*, herr *Cruse*, fru *Johansson*, herrar *Larsson* i Östersund*, *Jansson* i Hällefors och *Hedlund* i Rådom.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.